

Dragana Vilić
Ekonomski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci
dragana.vilic@efbl.org

УДК 316.344.23:338.124
Originalni naučni rad
doi 10.7251/RAD1521005V

Vanja Nišić
vanjanisic@gmail.com

Siromaštvo – društvena pojava (i proces) u globalnom društvu

Apstrakt: U radu se analizira problem siromaštva u globalnom društvu – njegovo savremeno poimanje, njegovi uzroci, rasprostranjenost, kategorije stanovništva izložene riziku siromaštva (socijalna distribucija siromaštva) i posljedice koje ono ima za pojedinca i za društvo. U savremenom društvu pojam siromaštva se ne odnosi samo na oskudicu materijalnih dobara, širi se i na različite sfere – sferu socijalnih odnosa, potrošnje, stanovanja, obrazovanja, zdravlja, zaposlenosti, prava na prirodna bogatstva i sl. Postoje brojni uzroci siromaštva u savremenom društvu (individualna odgovornost pojedinaca, širi društveni procesi i strukturni faktori, prirodne katastrofe), a među njima najviše se izdvaja neravnomjerna distribucija prihoda i resursa unutar zemalja i na globalnom nivou u prethodne tri decenije. U svim društvima mogu se zapaziti kategorije stanovništva koje su izložene riziku od siromaštva ili su neposredno pogođene siromaštvom: dugotrajno nezaposleni, stari, mladi, žene i sl. Siromaštvo ima posljedice za društvo (socio-patološke pojave, slabljenje socijalne kohezije, opterećenje fondova socijalne sigurnosti) i za pojedinca (konflikti, neuroze, lična nezadovoljstva, socijalna isključenost, bolest, smrt i sl.). Postoje različiti načini i preporuke za suočavanje sa siromaštvom i njegovim iskorijenjivanjem u savremenom društvu.

Ključne riječi: siromaštvo, uzroci siromaštva, rasprostranjenost siromaštva, kategorije stanovništva ugrožene siromaštvom, posljedice siromaštva.

UVOD I PROBLEM

Posmatrano na nivou globalnog društva, može se uočiti da je ostvaren napredak u pogledu poboljšanja prosječnog životnog standarda, ali siromaštvo još uvijek predstavlja veliki problem u savremenom društvu – prisutno je u svim dijelovima svijeta. Ipak, ono nije pojava karakteristična samo za savremeno društvo – javlja se u svim vremenskim periodima. Razvojem ljudskog društva nametnula se potreba da se ovaj pojam redefiniše – on više ne podrazumijeva samo oskudicu materijalnih dobara neophodnih za zadovoljavanje ljudskih potreba, prije svega, za održanje života i zdravlja. Danas, dostojanstvena egzistencija podrazumijeva posjedovanje

sredstava za zadovoljavanje širokog spektra potreba – u vezi sa stanovanjem, obrazovanjem, rekreacijom, dostupnosti i upotrebom kulturnih tvorevina, pristupom informacijskoj tehnologiji i sl. Iz ovog razloga su ustanovljeni indikatori za mjerenje siromaštva i nejednakosti (hrana, novac), kako bi se pomoću njih identifikovale određene grupe stanovništva koji ne posjeduju dovoljno sredstava za zadovoljavanje određenog nivoa potreba neophodnih za dostojanstvenu egzistenciju. Ovo zahtijeva velike napore na usklađivanju kriterijuma po kojima se mjeri siromaštvo na globalnom nivou (WB – 1,25 dolara i FAO – 2.720 kilokalorija). Sa siromaštvom se suočavaju razvijene i nerazvijene zemlje. Ipak, u nekim regijama u svijetu ova pojava (i proces) je prisutna u značajno većoj mjeri (Sub-saharska Afrika, južna Azija, istočna Azija i Pacifik), u odnosu na druge regije (Evropa, centralna Azija, Bliski Istok, sjeverna Afrika).

Uzroci siromaštva u savremenom društvu su brojni – individualna odgovornost osobe za svoj položaj (ljenost, nesposobnost, asocijalnost, nedostatak adekvatne sposobnosti i motivacije), širi društveni procesi i strukturni faktori (obrazovanje, klasna pripadnost, nedostatak sredstava za egzistenciju, dugotrajna ekonomska nerazvijenost, slaba socijalna mobilnost, neravnomjerna raspodjela prihoda i resursa unutar zemalja i na globalnom nivou, sukobi u nekim dijelovima svijeta i sl.) i prirodne katastrofe (poplave, suše, zemljotresi, globalno zagrijavanje, kisele kiše i sl.). Kao razlog za postojanje siromaštva u svijetu, uprkos rastu prosječnog svjetskog prihoda po glavi stanovnika, prema mišljenju teoretičara, jeste u neravnomjernoj distribuciji prihoda u prethodne tri decenije, čime se sve više produbljuje jaz između bogatih i siromašnih. Ove nejednakosti ne predstavljaju opasnost i smetnju samo za privredni razvoj, već potkopavaju demokratske principe, podstiču socijalne nemire i predstavljaju opasnost na globalnom nivou. Sve kategorije stanovništva u svim društvima nisu podjednako izložene riziku od siromaštva, pa se može govoriti o socijalnoj distribuciji siromaštva (dugotrajno nezaposleni, stari, mladi, žene, osobe nižeg stepena obrazovanja i sl.). Širenje siromaštva na socio-ekonomske grupe ima dalekosežne negativne posljedice za društvo (socio-patološke pojave, slabljenje socijalne kohezije, opterećenje fondova socijalne sigurnosti i sl.) i za pojedinca (glad, bolest, socijalna isključenost i sl.). Nepostojanje uslova u jednom društvu da se zadovolje osnovne životne potrebe podrazumijeva kršenje ljudskih prava, a čime se i otvaraju brojne moralne dileme. Kako bi se prevazišao ovaj problem u savremenom društvu, ulažu se različiti naponi za njegovo smanjenje i iskorijenjivanje.

Pojam siromaštva u savremenom društvu

Siromaštvo nije pojava karakteristična isključivo za savremeno društvo, ali način njegovog manifestovanja u savremenom društvu i način suočavanja sa ovom pojavom, problemom, pa, možemo reći, i procesom u savremenom društvu, sigurno imaju neke svoje specifičnosti u odnosu na njegove manifestacije u društvima u različitim vremenskim periodima (u najranijim društvenim zajednicama, u antičkom periodu, u srednjem vijeku, u modernom dobu). Sadržaj ovoga pojma mijenjao se kroz vrijeme, ali je najčešće obuhvatao oskudicu materijalnih dobara neophodnih za zadovoljavanje osnovnih potreba pojedinca, porodice i/ili društvene grupe. S razvojem ljudskog društva, koji je podrazumijevao i uključivao razvoj ljudskih potreba (duhovnih i materijalnih), rast ukupnog životnog standarda i kvaliteta života (materijalni, radni i društveni životni uslovi i mogućnost zadovoljavanja potreba, slobodnog kretanja i slobodne razmjene ljudi i dobara)¹, nametnuo je potrebu da se sadržaj pojma siromaštvo u savremenom društvu mijenja, te se on više ne ograničava samo na materijalnu oskudicu, pitanje dohotka, nego se širi i na sferu socijalnih odnosa, potrošnje, stanovanja, obrazovanja, zdravlja, zaposlenosti, neadekvatnog pristupa zdravstvenim, obrazovnim, komunalnim uslugama i socijalnoj zaštiti, neostvarenih prava na prirodna bogatstva i zdravu životnu sredinu. Dakle, osim materijalnog siromaštva, može se govoriti i o duhovnom siromaštvu (nekonzumiranje kulturnih tvorevina), informatičkom siromaštvu (nedovoljan ili nikakav pristup informacijskoj tehnologiji) i sl.

Ideje u vezi s načinima suočavanja i iskorjenjivanja siromaštva javile su se naročito 60-tih godina prošlog vijeka (J. K. Galbrajt, L. B. Johnson i dr.), ali u stvarnosti nisu doživjele svoju realizaciju. U razvijenim društvima su se od 70-tih godina 20. vijeka javili određeni procesi (porast broja pojedinaca koji zavise od socijalne pomoći, širenje nezaposlenosti i slabljenje socijalne zaštite, rast broja zaduženih domaćinstava i pojava novih „ranjivijih“ oblika porodice i sl.) koji su uticali na pojavu tzv. novog siromaštva - prilike u kojima pojedinci ili porodice nisu u mogućnosti da održe dosadašnji nivo životnog standarda, prelaze iz relativno sigurnog života u neizvjesnost, nema manifestacije tradicionalnog siromaštva (porodice zahvaćene novim

---

¹ Ivan Vidanović, *Rečnik socijalnog rada*, <http://sr.wikipedia.org/sr-el/>

siromaštvom mogu izgledati kao porodice bez problema).² Od ovoga perioda u nerazvijenim društvima može se govoriti o enormnoj rasprostranjenosti siromaštva.

Veoma je važno, posmatrano sa sociološkog stanovišta, pitanje da li, kako i s kakvim ciljem se siromaštvo i siromašne kategorije stanovništva koriste od strane pojedinih društvenih grupa.³ „Bogatima siromaštvo koristi kao izvor jeftine radne snage, kao upozorenje onima koji nisu ambiciozni i odani poslu, kao sredstvo mjerenja društvene osjetljivosti. Siromašnima 'koristi' da se manje angažuju, da se oslanjaju na druge i očekuju od drugih, da dobijaju stalne povlastice, ili da imaju 'pravo' na pobunu.”⁴

Mjerenje siromaštva

Za mjerenje siromaštva i nejednakosti koriste se indikatori materijalnog blagostanja i indikatori siromaštva (izraz veoma niskog kvaliteta života)⁵, koji manje-više odgovaraju načinu

---

² Vlado Puljiz i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 448.

³ Kao primjer manipulacije socijalno ugroženim kategorijama stanovništva, mogu da posluže socijalni nemiri iz februara 2014. godine u nekoliko gradova u BiH, preciznije, u njenom entitetu Federacija BiH, to jest pokušaj da se ovi nemiri, čiji su akteri bili građani koji imaju nepovoljan socio-ekonomski položaj (dugotrajno nezaposleni, ratni vojni invalidi, raseljena lica, građani s niskim primanjima i sl.), iskoriste za postizanje određenih političkih ciljeva od strane određenih grupa u ovom entitetu BiH i izvan njega. Okupljeni na ulicama i trgovima, građani su izrazili nezadovoljstvo svojim socio-ekonomskim položajem – sukobljavali su se s policijom, palili su zgrade u kojima su smještene institucije u ovom entitetu i nosili su transparente koji nisu sadržavali samo poruke kojim izražavaju nezadovoljstvo svojim socijalnim položajem, već i poruke u vezi s unutrašnjim (pre)uređenjem BiH (isticanje zahtjeva za ukidanje entiteta). Prema podacima Svjetske banke, oko 48% stanovništva u BiH živi na granici siromaštva. Dok je 18.5 % ispod linije koja označava kritično stanovništvo, 70% porodica svojim prihodima ne može da pokrije životne troškove (rast cijena, pad plata u privatnom sektoru, povećanje otkaza, smanjenje potrošnje, kreditno zaduženje i sl.). U BiH ima 550 hiljada nezaposlenih, za godinu dana 10.946 građana izgubilo je posao i ostalo bez izvora egzistencije, a stopa nezaposlenosti raste i iznosi 44,5 %. Siromaštvo u BiH se u proteklih deset godina udvostručilo. Na korak od gladi je 60% stanovnika. Sada oko 600 hiljada ljudi u BiH živi ispod granice siromaštva, jer imaju primanja manja od 120 eura(mjesečno), te tako svaki peti stanovnik BiH dnevno preživljava uz iznos od 1,5 euro. U BiH ima oko 145.000 korisnika socijalne pomoći, i to 102.921 u FBiH, te oko 42 hiljada u RS. Siromaštvom je u BiH pogođeno 566.025 građana s mjesečnim prihodom do 205 KM. Iza njih je skoro polovina stanovništva koja živi na granici siromaštva. U srednju klasu u BiH može se svrstati svaki deseti stanovnik, a svaka 20. osoba živi u izobilju (među njima ima 57 zastupnika u Parlamentu BiH čija su primanja od 2.500 do 3.500 evra). Penzioneri u BiH žive veoma loše, mnogi su izloženi siromaštvu – oko 255.000 prima penziju do 310 KM. U prethodnih pet godina penzije su povećane za 5%, troškovi života povećani su dvostruko. Pero Zelenika, *Polovina građana živi na granici siromaštva..., na korak od gladi*, 22/10/2013, [http://www.vecernji.ba/\[15.2.2014.\]](http://www.vecernji.ba/[15.2.2014.])

⁴ Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 190.

⁵ Ekonomski i sociološki indikatori i metode mjerenja životnog standarda se razlikuju, ali oni polaze od zajedničkih pokazatelja – rast društvenog proizvoda po stanovniku, kvantitet i kvalitet ishrane, stanovanja, zdravlja, kulturne potrebe, slobodno vrijeme i sl. Indeks kvaliteta života najčešće objedinjava tri indikatora: očekivano trajanje života, stopa dječjeg mortaliteta i stopa pismenosti, u jednostavni ponderisani grupni indeks, tako što se vrijednosti svakog pokazatelja transformišu u aritmetičku skalu (1 – 100) u okviru koje se pojedine zemlje ili društvene grupe, rangiraju prema ostvarenim performansama. Jurij Bajec, *Uvod u komparativnu analizu savremenih privrednih*

na koji osoba doživljava svoj životni standard⁶, a pomoću kojih se identifikuju određene grupe stanovništva kojima je u rješavanju socio-ekonomskih problema neophodna pomoć države (penzioneri, nezaposleni, samohrani roditelji i sl.).

U zavisnosti od stepena materijalnog razvoja pojedinih zemalja, postoji i različit pristup u tim zemljama donjoj granici ispod koje počinje siromaštvo (*relativno siromaštvo*). Na primjer, onaj ko na raspolaganju za troškove života ima manje od 60% od prosječnog primanja u zemlji, prema kriterijumu EU, smatra se siromašnim. U razvijenijim zemljama ova granica je znatno viša nego u nerazvijenijim zemljama.⁷

Kako bi se uskladili kriterijumi po kojima se mjeri siromaštvo na globalnom nivou, Organizacija UN za hranu i poljoprivredu (FAO) i Svjetska banka (WB) su definisale univerzalnu odrednicu – granicu, liniju siromaštva, koja podrazumijeva konkretne pokazatelje posjedovanja određene količine sredstava (kalorijska vrijednost namirnica i novac) neophodnih za održanje egzistencijalnog minimuma ljudi (hrana, stanovanje, odijevanje) bez obzira u kom dijelu svijeta žive (*apsolutno siromaštvo*). Ovi kriterijumi se neprestano usklađuju i preciziraju.⁸

---

sistema, Savremena administracija, Beograd, 1989, str. 127. Kako bi se na pravi način pristupilo ovom problemu, tj. kako bi se on sagledao iz različitih aspekata, *indeks siromaštva* „mora da uključi vrednost ukupnih resursa pojedinaca i porodica kao što je vrsta naselja u kome žive, nasledena imovina, postojanje institucija zaštite i drugih oblika pomoći u lokalnoj i široj zajednici. Zatim treba razmotriti mogućnosti dodatnih primanja (povlastice, posebne doplate, kao i stalna konkretna primanja (sličan ili isti iznos zarada).“ Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 187.

⁶ Životni standard ili materijalno blagostanje jedne osobe obuhvata sva dobra koje ta osoba konzumira:

$$\text{BLAGOSTANJE} = U (C1, C2, C3, C4, C5 \dots CN)$$

U – rastuća cijena robe C1 do CN koju je u aktuelnom periodu konzumirala ova osoba

Ovdje se pod pojmom roba podrazumijeva sve što je neophodno za blagostanje, uključujući stvari koje se obično ne podrazumijevaju pod „potrošačkom robom“ (zdravlje, obrazovanje, odmor, društveni kontakti i sposobnost da se učestvuje u političkom procesu). Često se dešava, zbog poteškoća vrednovanja i mjerenja, da se pažnja u analizi mikropodataka koncentriše samo na materijalno blagostanje uz korišćenje informacije o potrošnji ili prihodu domaćinstva. Pri čemu se prihodu davala prednost kao mjeri. Međutim, on je podložan defektima i promjenama, dok potrošnja može biti više usklađena od strane pojedinca. U tranzicijskim ekonomijama, oba ova pokazatelja su neusklađena (neredovna primanja zbog kašnjenja isplata zarađenog dohotka, nepostojan prihod, neusklađena potrošnja). Kako bi se izbjegle ove poteškoće pri mjerenju potpunog blagostanja, obično se koristi novčanometrijska mjera kao što je potrošnja ili prihod. Ipak, prednost se daje potrošnji kao mjeri blagostanja nad prihodom. Ekonomska teorija dopušta nam da rangiramo nivoe blagostanja a da ne znamo funkciju U kada: (I) svako donosi odluke koje maksimiziraju njihovo blagostanje; (II) svako ima iste ukuse (potrebe); (III) svaka roba se razmjenjuje (tj. ima cijenu); (IV) svako se suočava sa istom cijenom. Studija *Blagostanje u BiH (2001.)*, Državna agencija za statistiku, Zavod za statistiku RS, Zavod za statistiku FBiH i Svjetska banka, 2002, str. 2 – 3.

⁷ Aleksandar Marković, *Siromaštvo u svetu: Glad u tehnološkoj eri*, Biznis & Finansije”, broj 55, maj 2009, <http://bif.rs/2009/07/siromastvo-u-svetu-glad-u-tehnoloskoj-eri/> [19.11.2013.]

⁸ Čovjek koji uzima dnevno manje hrane nego što je potrebno da očuva tjelesnu težinu a istovremeno obavlja neki lakši posao, prema kriterijumu UN, smatra se siromašnim. Ova odrednica je uopštena i nedovoljno precizna, što ostavlja prostora pojedinim državama i političkim sistemima da se neodgovorno odnose prema ovom problemu. Donja granica ispod koje se smatra da je čovek gladan, prema kriterijumu FAO, jeste ako unosi u organizam dnevno

Kada je riječ o dnevnom unosu namirnica neophodnih za funkcionisanje čovjeka i održavanje zdravlja, Organizacija UN za hranu i poljoprivredu (FAO) procijenila je da bi on trebao da iznosi 2.720 kilokalorija.⁹ „Prema novom zvaničnom kriterijumu UN, apsolutno siromašnim se smatraju ljudi koji žive od prihoda manjeg od 1,25 dolara dnevno. ...Za razliku od definicije relativnog siromaštva u EU, međunarodne institucije su definisale da u apsolutnom siromaštvu žive ljudi koji na raspolaganju imaju manje od jednog dolara dnevno.“¹⁰

Procenat siromašnog stanovništva u različitim regijama u svijetu, prema ovim kriterijima, možemo vidjeti iz Tabele 1:

Tabela 1. Procenat siromašnih u određenim regijama u svijetu, 2010. godina

Regija	S 1,25 \$ na dan siromašnih u %	Stanovništvo (u milionima)	S 1 \$ na dan siromašni (u milionima)
Istočna Azija i Pacifik	16.8	1.884	316
Latinska Amerika i Karibi	8.2	550	45
Južna Azija	40.4	1.476	596
Sub-saharska Afrika	50,9	763	388
Zemlje u razvoju (ukupno)	28,8	4.673	1.345
Evropa i Centralna Azija	0.04	473	17
Bliski Istok i sjeverna Afrika	0.04	305	11

Izvor: The World Bank, Working for a World Free of Poverty, 07/05/2010. <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm?1> [21.01.2014.]

Kako se može vidjeti iz Tabele 1, najveći procenat siromašnog stanovništva (raspolaze s manje 1,25 dolara na dan) je u 2010. godini živio u regiji Sub-saharske Afrike (50,9%), južne Azije (40,4%), te u regiji istočne Azije i Pacifika (16,8%). Kada je riječ o zemljama u razvoju, koje obuhvataju 2/3 stanovništva planete, u njima procenat siromašnog stanovništva iznosi

---

manje od 1900 kilokalorija. „Po tom kriterijumu u 2001. godini u svetu je živelo u siromaštvu (bilo gladno) više od 800 miliona ljudi. Prema kriterijima Svetske banke (prosečno 2200 kilokalorija dnevno) u svetu danas ima oko 1,2 milijarde ljudi gladno. Kriterijum siromaštva (linija ispod koje počinje puko siromaštvo) jeste dva i manje dolara dnevno po članu domaćinstva. O stepenu siromaštva u svetu govori podatak da svake godine od gladi umire u svetu oko 6 miliona dece, 24.000 ljudi dnevno (svakih 3,6 sekundi), 20% trudnica u Africi i Aziji umire godišnje od nehranjenosti i nedostatka gvožđa u organizmu.” Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 187.

⁹ Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), *The State of 2002 Food Insecurity in the World*, Published in 2002 by the Food and Agriculture Organization of the United Nations Viale delle Terme di Caracalla, 00100 Rome, Italy, p. 9. <http://www.fao.org/docrep/005/y7352e/y7352e00.htm> [28/01/2014.]

¹⁰ Po kriterijumu Svetske banke zemlje sa boljim ekonomskim prilikama imaju višu granicu siromaštva, za regione poput Latinske Amerike ili istočne Evrope ta granica je dva dolara dnevno po stanovniku, a u najugroženijim regionima prag siromaštva je sa jednog dolara dnevno po čoveku pomen na 1,25 dolara. Prema kriterijumu koji definiše OECD, siromašnim se smatraju osobe koje žive sa manje od polovine prosečne plate u zemlji. Aleksandar Marković, *Siromaštvo u svetu: Glad u tehnološkoj eri*, *Biznis & Finansije*”, broj 55, maj 2009, <http://bif.rs/2009/07/siromastvo-u-svetu-glad-u-tehnoloskoj-eri/> [19.11.2013.]

28,8%. U zemljama Evrope i centralne Azije, kao i Bliskog Istoka i sjeverne Afrike, u odnosu na druge regije u svijetu, zabilježen je znatno manji procenat siromašnih (po 0,04%).

I, naravno, ovdje treba spomenuti i to da pojedinac, u zavisnosti od toga u kom vremenu i društvu egzistira, kakve su dominantne vrijednosti u tom društvu i sl., formira doživljaj sopstvenog materijalnog statusa - da li je siromašan ili ne (*subjektivno siromaštvo*).

Rasprostranjenost siromaštva u globalnom društvu

Ako se posmatra na nivou globalnog društva, može se konstatovati da je ostvaren napredak prosječnog životnog standarda. Međutim, siromaštvo je u svijetu i dalje prisutno, veliki broj stanovnika, naročito u nerazvijenom dijelu svijeta, obolijeva i/ili umire usljed nedostatka adekvatnih uslova za život (hrana, pristup osnovnim lijekovima, voda za piće, električna energija, adekvatan smještaj, higijenski uslovi, pristup obrazovnim i drugim institucijama i sl.). Oko trećine svih smrtnih slučajeva u svijetu dovodi se u vezu sa siromaštvom – 18 od 57 miliona ukupnog broja smrtnih slučajeva u svijetu.¹¹

Uzroke siromaštva možemo tražiti u individualnoj odgovornosti pojedinaca, ali i u širim društvenim procesima i strukturalnim faktorima, ali, u određenoj mjeri, i u prirodnim katastrofama: nesposobnost, ljenost, poročnost, asocijalnost, nedostatak adekvatne sposobnosti i motivacije, nivo obrazovanja, klasna pripadnost, nedostatak sredstava za egzistenciju, dugotrajna ekonomska nerazvijenost, slaba socijalna mobilnost, neravnomjerna raspodjela prihoda i resursa unutar zemalja i na globalnom nivou (vojna, ekonomska i politička moć u rukama malog broja ljudi, većina jedva preživljava), česti sukobi u pojedinim dijelovima svijeta (izbjeglice, raseljena lica), prirodne katastrofe (poplave, suše, zemljotresi) i klimatske promjene (globalno zagrijavanje, kisele kiše i sl.) izazvani neodgovornim ponašanjem ljudi, težnjom za ostvarenjem profita i upotrebom hemijskih sredstava u poljoprivredi i sl.¹²

---

¹¹ Smrtni slučajevi izraženi u hiljadama su sljedeći: dijareja (2.163) i neuhranjenost (487), perinatalna (3.180) i materinska oboljenja (527), dječje bolesti (847 – polovina boginje), tuberkuloza (1.464), meningitis (340), hepatitis (159), malarija (889) i druge tropske bolesti (152), respiratorne infekcije (4.259 – uglavnom zapaljenje pluća), HIV/SIDA (2.040), seksualno prenosive bolesti (128). Navedeni podaci preuzeti su iz: Thomas Pogge, *Problemi globalnog siromaštva*, Peščanik.net, 06/03/2013 (preveo Ivice Pavlović), <http://pescanik.net/2013/03/problemi-globalnog-siromastva/>[19/11/2013]

¹² U objašnjenju uzroka siromaštva sučeljavaju se dva shvatanja: na jednoj strani, stanovište koje zastupaju teoretičari koji smatraju da je siromaštvo rezultat lične odgovornosti pojedinca za svoj nepovoljni položaj, na

Osnovni razlog za postojanje siromaštva u svijetu, uprkos rastu prosječnog svjetskog prihoda po glavi stanovnika, prema mišljenju teoretičara, jeste u neravnomjernoj distribuciji prihoda u prethodne tri decenije (5% najbogatijeg stanovništva ima preko 46% svjetskog prihoda domaćinstva, a najsiromašnija ¼ svjetskog stanovništva ima 0,78% svjetskog prihoda domaćinstava).¹³ Prema podacima za 2012. godinu koje je naveo Oxfam International¹⁴ u svom Izvještaju objavljenom neposredno prije održavanja Svjetskog ekonomskog foruma u Davosu, neto prihodi 100 milijardera iznosili su u visini od 240 milijardi dolara, što je dovoljno da se pokriju finansijski problemi najsiromašnijih zemalja u svijetu, čak, četiri puta. Upozoravajući da bogaćenje pojedinaca ne koristi (svim) ljudima u svijetu, te da je ekstremno bogaćenje ekonomski neefikasno, politički korozivno, socijalno razdjeljivo i štetno za okolinu, predstavnici ove organizacije pozvali su ljude koji se nalaze na uticajnim pozicijama u svijetu da se aktivno uključe u borbu za smanjenje nejednakosti u prihodima i da spriječe da se moć koncentriše u

---

drugoj, teoretičari koji smatraju da se uzroci siromaštva trebaju tražiti u društvu – siromaštvo je rezultat širih društvenih procesa i strukturalnih faktora (klasa, rod, etnicitet, profesija, obrazovanje i sl.) i neravnoteža koje dovode do nepravedne raspodjele resursa i stvaranja teških uslova života, a ne u individualnoj odgovornosti siromašnih za vlastiti položaj. Stav i odnos prema siromaštvu, lični doživljaj siromaštva, stil i način života, shvatanje siromaštva kao sudbine, kao nešto normalno. Ta pojava se označava kao *kultura siromaštva*. Ovaj pojam je u literaturu uveo američki antropolog Oskar Luis, pedesetih godina dvadesetog vijeka, tokom istraživanja života gradske sirotinje u Meksiku i Portoriku. Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 188. Američki sociolog Čarls Marej razradio je tezu o *kulturi zavisnosti* kao načinu života za koji je svojstveno oslanjanje na državne socijalne naknade. Ovaj termin je koristio za one siromašne koji nisu svojom krivicom siromašni (udovice, udovci, siročad ili invalidi), ali se oslanjaju na socijalnu pomoć države i ne nalaze se na tržištu rada. Po njemu, to je potkultura koja podriva lične ambicije i sposobnost za samopomoć, a stvorio ju je razvoj socijalne države (pružanje socijalne pomoći uništilo je motivaciju ljudi za rad). Charles Alan Murray, *Losing Ground: American Social Policy, 1950-1980*, Basic Books, New York, 1984. Sociolog E. Gidens smatra da siromaštvo nije rezultat nesposobnosti pojedinaca. Stoga, solidarnost i socijalna pravda (mjere koje se odnose na pravedniju raspodjelu dohotka i resursa) treba da postoje u društvu, jer pojedinci nisu u stanju sami da prevladaju uslove siromaštva. Kultura zavisnosti nije uzrok, već posljedica njihove teške situacije. Antoni Gidens, *Sociologija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005, str. 321 - 323.

¹³ “1) Za samo 17 godina, najbogatijih 5% ljudi steklo je više (3,9%) nego što je siromašnjoj polovini čovečanstva preostalo na kraju ovog perioda (2,92%). Donjoj polovini je ostalo samo 3%. 2) Odnos prosečnih primanja najbogatijih pet posto stanovništva i najsiromašnije četvrtine planete u ovom periodu od 1988. do 2005. popeo se sa 185:1 na 297:1. 3) Da je siromašnija polovina planete ostala na istom, da je samo zadržala svoj udeo u svetskom prihodu domaćinstva, sada bi imala 21% više (3,53% umesto 2,92%), a za poslednju četvrtinu planete udeo u svetskom prihodu domaćinstva bio bi 49% viši (1,16% umesto 0,78%). 4) Da je siromašnjoj polovini dozvoljeno da stekne tih 3,49% svetskog prihoda domaćinstva koju su stekli najbogatijih pet posto, siromašnija polovina bi udvostručila svoj udeo na 7% svetskog prihoda domaćinstva, i siromaštvo bi već bilo iskorenjeno, ako bi razlika bila razumno raspoređena među siromašnima. Sedam procenata je dovoljno da se iskoreni ozbiljno siromaštvo kakvo sam pokazao na početku. A gornjoj polovini bi i dalje ostalo 93%. Dakle, koliko god da je problem svetskog siromaštva ogroman, u ekonomskom smislu on je vrlo mali – treba prebaciti 3% od bogatih siromašnima.“ Thomas Pogge, *Problemi globalnog siromaštva*, Peščanik. net, 06/03/2013 (preveo Ivica Pavlović), [http://pescanik.net/2013/03/problemi-globalnog-siromastva/\[19/11/2013\]](http://pescanik.net/2013/03/problemi-globalnog-siromastva/[19/11/2013])

¹⁴ Oxfam International - Oxfam is a confederation of 17 like-minded organizations working together to find lasting solutions to poverty and injustice, <http://www.oxfam.org/en>

rukama malog broja ljudi. Mjere koje bi trebale da doprinesu smanjivanju pomenutih razlika su, prije svih, zatvaranje poreskih raje (države bi ostvarile dodatne prihode od oko 189 milijardi dolara godišnje, jer se u njima nalazi preko 32.000 milijarde dolara kapitala) i pokretanje reformi zakona o zapošljavanju.¹⁵ Dvije godine kasnije, svjetski lideri u Davosu iznijeli su stav da se situacija u ovom pogledu pogoršava, te da samo 1% ljudi u svijetu ima 65 puta veću imovinu od 3,5 milijardi siromašnih ljudi u svijetu, što, svakako, predstavlja najveću opasnost za razvoj svjetske privrede u narednim decenijama. Osim što je ovaj jaz između bogatih i siromašnih nepravedan u socijalnom pogledu, on u značajnoj mjeri usporava dugoročni privredni rast i razvoj, te usporava aktivnosti za smanjenje siromaštva. Postojanju i održavanju ovog jaza doprinose sljedeći činioci: finansijska deregulacija, utaje poreza, neuređeni monopol, politika koje marginalizuje žene, prisutnost korupcije i prekomjerne dobiti iz rudarstva bogatih i siromašnih zemalja podjednako. Iako je na Novom Zelandu ostvareno povećanje prihoda, svako peto dijete živi u siromaštvu, u Indiji se u prethodnoj deceniji broj milijardera povećao deset puta, u Africi su u ovom periodu zabilježene pozitivne promjene u socio-ekonomskom pogledu, ali i dalje se veliki broj ljudi u ovoj regiji oskudjeva u hrani, čistoj vodi i zdravstvenoj zaštiti. Ni u Evropi situacija nije dobra – dok se većina ljudi pokušava oporaviti od posljedica politike štednje, dotle imućni investitori u spasavanju banaka vide svoju korist.¹⁶ Prema Izvještaju Eurostata objavljenom u julu 2013. godine, zemlje EU s najvećim rizikom siromaštva su Hrvatska, Bugarska i Grčka, s prosječnim stopama od 20,9% (u EU prosječna stopa iznosi 16%, a najniža je u Češkoj - 8,6% i Holandiji - 9,7%).¹⁷ U SAD raste broj siromašne djece (16,4 miliona djece živi u siromaštvu ili 22,6%), a njihov broj se od početka krize u 2007. godine povećao za 4,5%. Na drugoj strani, u ovoj zemlji je razvijeno tržište dionica, a banke i fondovi zarađuju desetine milijardi dolara.¹⁸

---

¹⁵ Oxfam International, 157 Oxfam Briefing Paper, *Left behind by the G20? How inequality and environmental degradation threaten to exclude poor people from the benefits of economic growth*, January 19, 2012., http://www.oxfam.org.nz/sites/default/files/reports/Left_behind_by_the_G20_final_EMBARGO_English.pdf, [10/02/2014.]

¹⁶ Oxfam International, *Extreme inequality on the ski slopes of Davos*, January 28, 2014., <http://www.oxfam.org.nz/news/extreme-inequality-ski-slopes-davos-0>, [10/02/2014.]

¹⁷ Eurostat, *European social statistics pocketbook – All social statistics on the EU in one publication*, 112/2013, 17 July 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-17072013-BP/EN/3-17072013-BP-EN.PDF [13/02/2014.]

¹⁸ Les Leopold, AlterNet, *America's Greatest Shame: Child Poverty Rises and Food Stamps Cut While Billionaires Boom*, November 1, 2013, <http://www.alternet.org/hard-times-usa/americas-greatest-shame-child-poverty-rises-and-food-stamps-cut-while-billionaires> [13/02/2014.]

Međutim, moramo imati u vidu da ove nejednakosti ne predstavljaju opasnost i smetnju samo za privredni razvoj, već potkopavaju demokratske principe, podstiču socijalne nemire i predstavljaju opasnost na globalnom nivou. Takođe, kako je uočeno na Forumu, nedopustivo je da mali broj najbogatijih ljudi ostvaruje političku moć na račun ostatka svijeta, te da se ovim problemom treba svi da bave, jer će se sa njim suočavati i buduće generacije. Problem siromaštva se može riješiti, a kao uspješni primjeri za to jesu Gana (ciljna regulacija) i Latinska Amerika (progresivno oporezivanje, javne službe, socijalna zaštita i dostojanstven rad) u prethodnih nekoliko decenija koje su uspjele da smanje nejednakosti.¹⁹ Dakle, sve ovo ukazuje da siromaštvo nije nerješiv problem, ali i dalje ostaje jedan od velikih problema globalnog društva, bolje rečeno, njegova polarizacija na “svijet” bogatih i “svijet” siromašnih. Iako je usporen privredni rast u Aziji, kako istraživanja pokazuju, u ovom dijelu svijeta je u 2013. godini zabilježen porast broja milijardera za 18 osoba – ima ih ukupno 508, a njihovo bogatstvo je uvećano za 13% i iznosi 1,19 biliona dolara. U istom periodu, u Evropi je uočeno smanjenje milijardera za 29 osoba – ima ih ukupno 766, a njihovo bogatstvo raslo je za 3,7% i iznosi 2,2 biliona dolara. U svijetu ima ukupno 2.170 milijardera, čije bogatstvo se procjenjuje sa 6,5 biliona dolara - u prosjeku, svaki od njih posjeduje 3 milijarde dolara. Najviše milijardera ima SAD (515), zatim Kina, Njemačka, Velika Britanija i Rusija.²⁰

Kategorije stanovništva koje su izložene riziku siromaštva u savremenom društvu

Siromaštvo je povezano s nekim demografskim i socijalnim obilježjima (pol, životna dob, ekonomska aktivnost i sl.), što znači da sve kategorije stanovništva nisu jednako izložene riziku siromaštva (tzv. ranjive skupine sa izraženom potrebom za socijalnom zaštitom i pomoći). U svim društvima, riziku siromaštva izloženi su: (dugotrajno) nezaposleni, određene kategorije zaposlenih (stariji radnici, oni koji rade s pola radnog vremena ili su im radna mjesta nesigurna), mladi i stari, bolesni i invalidi, djeca, žene, članovi velikih porodica i jednoroditeljska domaćinstva, etničke manjine i sl.

---

¹⁹ Oxfam International, *Extreme inequality on the ski slopes of Davos*, January 28, 2014., <http://www.oxfam.org.nz/news/extreme-inequality-ski-slopes-davos-0>, [10/02/2014.]

²⁰ Biznis & Finansije, *Raste broj milijardera u Aziji a pada u Evropi*, 06/11/2013., <http://bif.rs/2013/11/raste-broj-milijardera-u-aziji-a-pada-u-evropi/> [10/02/2014.]

Kako pokazuju rezultati istraživanja, siromaštvo i glad najviše pogađaju majke (trudnice) i djecu. Neuhranjenost djece podstiče javljanje mnogih bolesti kod njih (dijareja, malarija, upala pluća, ospice i sl.), a ona je uzrok polovine smrtnih slučajeva u ovoj populaciji stanovništva (oko 5 miliona smrtnih slučajeva od ukupnih 10,9 miliona). Posmatrano po regijama u svijetu, najveći procenat nedovoljno uhranjene (pothranjene) djece živi u Aziji (više od 70%), u Africi (26%), u Latinskoj Americi (4%) i Karibima (4%). Ova djeca su se, već, u prenatalnom periodu susrela sa ovim problemom, jer su njihove majke u trudnoći bile pothranjene. U nerazvijenim zemljama nedovoljna uhranjenost trudnica jeste učestala pojava, a što ima za posljedicu, kako smo već ukazali na to, brojne probleme kod novorođenčadi i u kasnijoj životnoj dobi djece (mala težina novorođenčadi, smrt novorođenčadi, poteškoće u razvoju djece i sl.).²¹ Izloženost riziku siromaštva prema životnoj dobi u Evropskoj uniji (EU 28) možemo vidjeti iz sljedeće Tabele:

Tabela 2. Kategorije stanovništva izložene riziku siromaštva (%), EU 28, 2012. godina

	Ukupno	Djeca (0 – 17)	Odrasli (18 – 64)	Starije osobe (65 i više godina)
EU – 28 (1)	24.8	28.1	25.4	19.3
Evro zona (1)	23.2	25.5	24.2	17.4
Belgija (2)	21.6	23.4	21.5	19.5
Bugarska	49.3	52.3	45.6	59.1
Češka Republika	15.4	18.8	15.5	10.8
Danska	19.0	15.3	21.5	14.6
Njemačka	19.6	18.4	21.2	15.8
Estonija	23.4	22.4	24.2	21.8
Irska	:	:	:	:
Grčka	34.6	35.4	37.7	23.5
Španija	28.2	33.8	29.7	16.6
Francuska	19.1	23.2	19.8	11.1
Hrvatska	32.3	33.8	31.5	33.2
Italija	29.9	33.8	30.4	25.2
Kipar	27.1	27.5	25.8	33.4
Letonija	36.6	40.5	36.2	34.0
Litvanija	32.5	31.9	31.7	35.7
Luksemburg	18.4	24.6	18.8	6.1
Mađarska	32.4	40.9	32.9	20.6
Malta	22.2	29.7	20.1	21.9
Holandija	15.0	16.9	16.5	6.2
Austrija	:	:	:	:
Poljska	26.7	29.3	26.7	23.4
Portugal	25.3	27.8	25.5	22.1
Rumunija	41.7	52.2	40.2	35.7
Slovenija	19.6	16.4	19.7	22.8
Slovačka	20.5	26.6	19.9	16.3
Finska	17.2	19.9	17.3	19.5
Švedska	18.2	19.4	17.9	17.7
Velika Britanija	24.1	31.2	23.8	16.9
Island	12.7	16.6	12.9	5.0
Norveška	13.8	13.0	15.6	9.7
Švajcarska	17.5	18.8	13.9	30.2

(1) Procjene Eurostata za 2012. godinu

²¹ World Hunger Notes, 2013 World Hunger and Poverty Facts and Statistics, 27/07/2013. <http://www.worldhunger.org/articles/Learn/world%20hunger%20facts%202002.htm> [21/01/2014.]

(2) Privremeni podaci za 2012. godinu

Izvor: Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion by age group, 2012. png*, 3 December 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion_by_age_group,_2012.png&filetimestamp=20131203134426 [29/01/2014.]

Iz Tabele 2 možemo da vidimo da se u svim zemljama EU 28 u riziku siromaštva nalaze djeca (0 - 17) i u većem broju zemalja kategorije starog stanovništva (65 i više godina). Ipak, ako se posmatraju stope rizika siromaštva za sve starosne kategorije stanovništva, uočava se da su u skandinavskim zemljama ove stope znatno niže u odnosu na srednjoevropske i južnoevropske zemlje, što je i logično s obzirom na različit nivo razvoja ovih zemalja (ekonomski, socijalni, kulturni i sl.).

Kada je riječ o posjedovanju imovine i zaradi koju ostvaruju, kako pokazuju istraživanja, žene u značajno manjoj mjeri posjeduju imovinu nego muškarci i zarađuju u prosjeku za jednu trećinu manje od svojih muških kolega za obavljanje posla istog nivoa složenosti i odgovornosti, pa samim tim su više izložene riziku siromaštva. Žene posjeduju manje od stotog dijela cjelokupnog svjetskog bogatstva, ostvaruju desetinu svjetskih prihoda a obavljaju dvije trećine radnih sati, a samo 2% žena u zemljama u razvoju posjeduje imovinu. Takođe, globalizacija ima uticaj na položaj žene u društvu, jer rizici i koristi nisu jednako raspoređeni: rizici se povećavaju za žene na nižim položajima u socijalnoj stratifikaciji, žene bez obrazovanja ili s niskim obrazovanjem i starije žene isključene su iz tržišne ekonomije.²² Međutim, na primjeru Kine možemo vidjeti da se situacija u ovom pogledu mijenja. U ovoj zemlji danas je zaposleno oko 70% žena, a što je rezultat uključivanja u obrazovni proces djevojčica koje su bile jedno dijete u porodici u znatno većem broju nego u prethodnom periodu, a što je stvorilo uslove za emancipaciju žena i njihovo učešće na tržištu rada. Od ukupnog broja svih žena milijardera u svijetu (28), polovina dolazi iz Kine (14). Ovo je, zaista, veliki preokret posle dugog perioda polne diskriminacije u ovoj zemlji koja se do skora ispoljavala kroz politiku jednog djeteta, pri čemu je muški potomak imao prednost.²³ Ipak, ako poredimo broj muškaraca i žena milijardera,

---

²² Marija Babović, *Rodne ekonomske nejednakosti u komparativnoj perspektivi: Evropska Unija i Srbija*, Sociološko udruženje Srbije i Crne Gore/Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu, SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu, Beograd, 2010, str. 326 – 328.

²³ Na vrhu liste nalazi se Čen Lihua (72), vlasnica kompanije za promet nekretnina Fu Wah, sa bogatstvom procenjenim na preko 6 milijardi dolara. Vu Jadžun (49) takođe se bavi prodajom nekretnina, kao i Žang Ćin (48). Posebno je interesantna Žang Jin (56) koja je svoje 4,37 milijarde dolara stekla trgujući prerađujući upotrebljeni papir uvezen iz SAD. *Biznis & Finansije, Pola milijarderki dolazi iz Kine*, 18/09/2013, <http://bif.rs/2013/09/pola-milijarderki-dolazi-iz-kine/> [11/02/2014.]

87% su muškarci, a 86% njih je u bračnoj zajednici.²⁴ U zemljama u tranziciji Centralne i Istočne Evrope žene su, pored mladih i neobrazovanih, u najtežem položaju (majke s djecom, žene preko 40 godina starosti, samohrane majke, žene sa sela, nezaposlene, domaćice, bolesne, neobrazovane i sl.).²⁵

U svijetu je od javljanja ekonomske krize, zbog usporavanja privrednih aktivnosti, nezaposlenost porasla za 28 miliona, a 39 miliona ljudi u istom razdoblju se povuklo s tržišta rada - odustalo od daljeg traženja posla.²⁶ Promjene u globalnom društvu, promjene u strukturi privrede (odumiranje starih grana djelatnosti i pojava novih – informatika, automatizacija i robotika) i aktuelna svjetska ekonomska kriza utiču na rast nezaposlenosti u razvijenim i nerazvijenim zemljama. U Evropi su posljedice krize veoma izražene - teško je pronaći zaposlenje, prihodi se smanjuju, a sve većem broju građana prijete siromaštvo (naročito mladim osobama, nezaposlenim ženama i samohranim majkama).²⁷ Rast globalnih privrednih aktivnosti je usporen i odražava se na pad životnog standarda. Povećan je broj radnika koji živi blizu ili ispod granice siromaštva – oko 397 miliona radnika živi u ekstremnom siromaštvu, a neformalna zaposlenost ponovo počinje da raste, naročito u tranzicijskim zemljama Istočne Evrope i Centralne Azije. Perspektive mladih na tržištu rada kriza je dramatično smanjila – 73,8 miliona mladih u svijetu je nezaposleno (12,6% u 2012. godini), a usporene privredne aktivnosti prijete da će se ovaj broj nezaposlenih u ovoj godini povećati za još pola miliona. Dugotrajno čekanje na posao (12 i više mjeseci) obeshrabruje veliki broj mladih, te oni često i odustaju od traženja zaposlenja. Posljedice ovoga ogledaju se u vidu gubitka motivacije i slabljenja profesionalnih i socijalnih vještina koje radnim iskustvom treba izgrađivati, a što može rezultirati i padom

---

²⁴ Biznis & Finansije, *Raste broj milijardera u Aziji a pada u Evropi*, 06/11/2013, <http://bif.rs/2013/11/raste-broj-milijardera-u-aziji-a-pada-u-evropi/> [10/02/2014.]

²⁵ Mirjana Dokmanović, *Žene i ekonomske promene, 2000 – 2005.*, Elektronska publikacija Zavoda za rodnu ravnopravnost AP Vojvodine „Pet godina posle – Ženski pokret u Vojvodini 2000 – 2006“, Ženski centar za demokratiju i ljudska prava, Subotica, 2006.

²⁶ International Labour Organizations (ILO), *Global Employment Trends 2013*. 22/01/2013. [http://www.ilo.org](http://www.ilo.org/[23/01/2013.]) [23/01/2013.]

²⁷ Sve izrazitije postaju razlike između sjevernih i južnih država-članica EU (Španija i Grčka se suočavaju sa privrednim i socijalnim krizama). Stopa nezaposlenosti u evrozoni dostigla je 11,8%. U Austriji je stopa nezaposlenosti prema aktuelnim podacima iz Eurostata samo 4,5%, a u Španiji 26,6%. Na jugu Evrope preko 50% mladih je bez posla. U mnogim zemljama imamo kombinaciju (neprestanog rasta) nezaposlenost, pada prihoda od poreza, pada obima investicija, recesije. Ipak, u Njemačkoj, Francuskoj i Poljskoj zabilježen je porast prihoda domaćinstva u 2012. godini. Kako bi se prevazišle razlike sjevera i juga EU, Komisija EU predlaže preduzimanje kvalifikacijskih mjera, reformu tržišta rada i korekciju socijalnih sistema i formiranje, kao i smanjivanje (minimalne) plata. SEEBiz - Deutsche Welle, *Nezaposlenost na jugu EU sve veća, novca za socijalne programe nema*, 09.01.2013. <http://www.seebiz.eu> [23.01.2013.]

vrijednosti ljudskog kapitala.²⁸ Dugotrajno nezaposleni postaju jezgro siromaštva i izvor mnogih nevolja. Prema jednoj procjeni, nezaposlenost od jedne godine i više dovodi do gubitka prihoda između 30 i 80% zavisno od prethodnog nivoa zarade i od porodičnog naslijeđa, stvara otuđenje nezaposlenih pojedinaca i socijalno ugroženih, što ima negativne posljedice po čitavo društvo, jer se unutar njega razvija potkultura socijalno ugroženih.²⁹ Ipak, ova pojava ne mora uvijek da utiče na pojavu siromaštva, jer ostvarivanje prava na naknadu za nezaposlene, uključivanje u neke oblike neformalnih ekonomskih aktivnosti, oslanjanje na prihode drugih članova porodice smanjuju se rizici siromaštva i krajnje materijalne oskudice kod nezaposlenih osoba.³⁰

U savremenom društvu mladi ljudi su, takođe, izloženi riziku siromaštva – suočavaju se s problemom nezaposlenosti, nesigurnosti radnih mjesta, primorani su da prihvate niže naknade za rad, odustaju od traženja posla, nastavljaju da studiraju, što sve otežava njihovo osamostaljivanje, utiče na osiromašenje, na pad životnog standarda, na pojavu negativnih psiholoških stanja i brojnih problema (kriminal, pogoršanje zdravstvenog stanja i sl.).

Istraživanja pokazuju da se s povećanjem nivoa obrazovanja pojedinca smanjuje rizik siromaštva. Broj niskoobrazovanih izloženih riziku siromaštva u 2011. godini bilo je najmanje u Holandiji (12%) a najviše u Bugarskoj (44%), dok je srednjeobrazovanih izloženih ovom riziku bilo na Malti (8%) a najviše u Litvaniji (21%). Kada je riječ o izloženosti riziku siromaštva kod visokoobrazovanih, najmanje ih je bilo u Rumuniji (2%) a najviše u Španiji (10%) i Portugalu (10%). Razlike u izloženosti riziku siromaštva između onih s najnižim stepenom obrazovanja i visokoobrazovanih najviše se mogu uočiti u sljedećim zemljama: Bugarska (44% za niskoobrazovane i 4% za visokoobrazovane), Rumunija (35% prema 2%), Kipar (29% prema 4%). Ove razlike se najmanje mogu uočiti u Holandiji (12% prema 6%) i Danskoj (17% prema 9%).³¹

Posljedice siromaštva u savremenom društvu

---

²⁸ International Labour Organization, *Global Employment Trends 2013: Facts and figures for Developed Economies & European Union*, 22/01/2013. <http://www.ilo.org> [23.01.2013.]

²⁹ Vlado Puljiz i Gojko Bežovan, *Socijalni problemi u zapadnoj Europi: siromaštvo, nezaposlenost, isključenost*, Revija za socijalnu politiku, god. I, br. 4, Zagreb, 1994, str. 385.

³⁰ Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 180 – 181.

³¹ Eurostat, *European social statistics pocketbook – All social statistics on the EU in one publication*, 112/2013, 17 July 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-17072013-BP/EN/3-17072013-BP-EN.PDF [13/02/2014.]

Širenje siromaštva na socio-ekonomske grupe ima dalekosežne negativne posljedice na društvo (socio-patološke pojave, slabljenje socijalne kohezije, opterećenje fondova socijalne sigurnosti i sl.). Pad prihoda od poreza i porast stope socijalnih izdvajanja usljed povećanja socijalno ugroženog stanovništva, imali su negativan uticaj na socijalne sisteme u mnogim državama - zbog nedostatka sredstava ovi sistemi nisu uspjeli da zaštite prihode domaćinstva od posljedica krize. Takođe, siromaštvo ima posljedice i na pojedince - problemi s kojima se osobe pogođene siromaštvom suočavaju transformišu se u psihičke dispozicije (konflikti, neuroze, lična nezadovoljstva, strahovi, osjećaj bespomoćnosti i sl.), ali doprinosi i socijalnom isključivanju pojedinaca.

Siromaštvo i glad imaju posljedice na zdravlje stanovništva, smanjenje sposobnosti za rad i druge aktivnosti (na primjer, učenje). Kada se govori o gladi u svijetu, često se upotrebljava medicinski termin pothranjenost ili nedovoljna uhranjenost³², kako bi se lakše, mjereno kalorijama unesenih namirnica i određenih hranjivih materija neophodnih za održavanje ljudskog zdravlja, mogao pratiti i mjeriti broj stanovnika koji se suočavaju sa ovim problemom.³³ Nedostatak određenih vitamina i minerala ostavlja posljedice po zdravlje ljudi.³⁴ Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, svaka treća osoba u zemljama u razvoju suočava se sa ovim problemom. Organizacija UN za hranu (FAO) za 2012. godinu je iznijela procjene da se skoro 870 miliona ljudi u svijetu u periodu 2010 – 2012. godine suočavalo s problemom hronične neuhranjenosti (852 miliona pothranjeno u zemljama u razvoju, a 16 miliona u razvijenim zemljama. Zbog poboljšanja socio-ekonomskih uslova, smanjen je broj pothranjenih od 90-ih godina prošlog vijeka u mnogim zemljama u regiji Azije i Pacifika (sa 739 miliona na

---

³² Medline Plus Medical Encyclopedia - A service of the U.S. National Library of Medicine, *Malnutrition*, http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/encyclopedia_U.htm

³³ Kada je riječ o neuhranjenosti, razlikuju se dvije vrste: prva, podrazumijeva nedostatak kalorija (hrana pretvorena u energiju) i proteina (potrebni za osnovne funkcije tijela, esencijalne aminokiseline i za razvoj i održavanje mišićne mase). Ovo je oblik pothranjenosti koji najčešće ima za posljedicu smrtni ishod. Drugi tip neuhranjenosti podrazumijeva nedostatak vitamina i minerala, koji su svakako bitni za održavanje i funkcionisanje organizma. World Hunger Notes, 2013 World Hunger and Poverty Facts and Statistics, 27/07/2013. <http://www.worldhunger.org/articles/Learn/world%20hunger%20facts%202002.htm> [21/01/2014.]

³⁴ Nedostatak sljedećih mikronutrijenata doprinosi razvoju određenih bolesti: nedostatak vitamina A uzrokuje noćno sljepilo, slabi imunološki sistem, smanjenje rasta kod djece, nedostatak željeza uzrok je anemiji, prijevremenom porodu, maloj tjelesnoj težini kod djece, infekciji i povećanju rizika od smrti, a nedostatak joda ugrožava mentalno zdravlje, mrtvorodenja, pobačaj, urođene anomalije kod djece, mentalna retardacija. World Health Organization, Comparative Quantification of Health Risks: Childhood and Maternal Undernutrition <http://www.who.int/publications/cra/chapters/volume1/part2/en/index.html.pdf>. [28/01/2014.]

563 miliona) i Latinske Amerike i Kariba (sa 65 miliona na 49 miliona). Međutim, ovakav napredak u pogledu smanjenja pothranjenih osoba trenutno je usporen u značajnoj mjeri zbog nepovoljnih socio-ekonomskih prilika u svijetu. U ovome periodu (1990 – 2012) u Africi je porastao broj siromašnih (sa 175 miliona na 239 miliona, skoro svaki četvrti stanovnik je gladan), dok je u Sub-saharskoj regiji primjetan mali napredak. U razvijenim zemljama, takođe, primjetan je porast gladnog stanovništva (u periodu 2004 – 2006 gladnih je bilo 13 miliona, a u periodu 2010 – 2012 bilo ih je 16 miliona).³⁵

Da li u svijetu ima dovoljno hrane? Podaci pokazuju da se u svijetu proizvodi dovoljno hrane, čak, u odnosu na period prethodnih 30 godina, svjetska poljoprivreda proizvodi sada 17% više kalorija po osobi, iako se u tom periodu broj stanovnika povećao za 70%. Problem se vidi u činjenici što većina ljudi nema u svom posjedu dovoljno obradivog zemljišta, mogućnost da se bavi poljoprivredom ili nema uopšte dovoljno sredstava za kupovinu hrane.³⁶

UMJESTO ZAKLJUČKA

Preporuke za iskorijenjivanje siromaštva u svijetu

Nepostojanje uslova u jednom društvu da se zadovolje osnovne životne potrebe, prema Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (član 45, 1948.)³⁷, podrazumijeva da se time krše ljudska prava. Iako i danas u svijetu ima veliki broj siromašnih i gladnih, u određenom broju zemalja je u periodu 1990 – 2012. godina, ostvareno smanjenje siromaštva i gladi (Etiopija, Vijetnam, Angola, Bangladeš i sl.). Ljudi na čelnim pozicijama u svijetu su se na Svjetskom samitu o hrani održanim u Rimu 1996. godine i 2001. godine, obavezali na provođenje aktivnosti kojima će, kako je navedeno u Programu UN Ciljevi milenijumskog razvoja, do 2015. godine

---

³⁵ FAO, *The State of Food Insecurity in the World 2012, Economic growth is necessary but not sufficient to accelerate reduction of hunger and malnutrition*, Rome, 2012, <http://www.fao.org/docrep/016/i3027e/i3027e00.htm> [27/01/2014.]

³⁶ World Hunger Notes, 2013 World Hunger and Poverty Facts and Statistics, 27/07/2013. <http://www.worldhunger.org/articles/Learn/world%20hunger%20facts%202002.htm> [21/01/2014.]

³⁷ „Svako ima pravo na standard života koji obezbeđuje zdravlje i blagostanje, njegovo i njegove porodice, uključujući hranu, odeću, stan i lekarsku negu i potrebne socijalne službe, kao i pravo na osiguranje u slučaju nezaposlenosti, bolesti, onesposobljenja, udovištva, starosti ili drugih slučajeva gubljenja sredstava za izdržavanje usled okolnosti nezavisnih od njegove volje.“ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 25, 1948. Navedeno prema: Thomas Pogge, *Problemi globalnog siromaštva*, Peščanik. net, 06/03/2013 (preveo Ilica Pavlović), <http://pescanik.net/2013/03/problemi-globalnog-siromastva/>[19/11/2013]

smanjiti broj gladnih za pola, smanjiti ekstremno siromaštvo, te osigurati održivost prirodne sredine. Povodom Svjetskog dana hrane³⁸, Institut za istraživanje međunarodne politike o hrani (IFPRI) iz Vašingtona objavio je “indeks gladi” u svijetu za 2012. godinu, pri čemu se vodilo računa o tri dimenzije: udio neuhranjenih u ukupnoj populaciji, udio djece uzrasta do 5 godina s nedovoljnom tjelesnom težinom i stopa smrtnosti djece u ovom uzrastu. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je situacija u svijetu u pogledu gladi i siromaštva takva da još uvijek smo daleko od ostvarenja Milenijumskog cilja 1 da se smanji broj gladnih u svijetu na pola (870 miliona gladnih u svijetu – svaki 8 stanovnik planete je gladan). Tokom Konferencije Rio + 20 održane 2012. godine, zaključeno je da se mora raditi ozbiljnije na postizanju ovoga Cilja i da, uprkos smanjenju broja siromašnih i gladnih u nekim dijelovima u svijetu, nema razloga za zadovoljstvo, te je generalni sekretar UN Ban Ki Mun predložio, još, ambiciozniji cilj - da se započne rad na iskorijenjivanju siromaštva u potpunosti i da se aktivnosti u vezi s tim ne smiju zaustaviti dok se to ne postigne. Ovo je ujedno iznesena preporuka za sve zemlje da preuzmu odgovornost za ovakvo stanje i da započnu zajedničke aktivnosti i djelovanje na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou u vezi sa smanjivanjem rizika siromaštva i njegovom iskorijenjivanju.³⁹

Na međunarodnom nivou postoje različite inicijative i organizacije civilnog društva, koje okupljaju ljude različitih kultura kako bi razmijenili iskustva i proveli različite aktivnosti usmjerene na borbu protiv siromaštva, podizanje svijesti u vezi sa ovim problemom,

---

³⁸ U više od 150 zemalja u svijetu obilježava se 16. oktobar - *Svjetski dan hrane*. U svijetu, prema podacima FAO, više od 852 miliona ljudi gladije, živi u siromaštvu, pati od pothranjenosti i različitih deficitarnih bolesti (815 miliona u zemljama u razvoju, 28 miliona u zemljama u tranziciji u Istočnoj Evropi i 9 miliona u razvijenim zemljama). Svjetski lideri su se na Svjetskom samitu hrane održanim u Rimu 1996. i 2001. godine obavezali da će preduzeti aktivnosti kako bi broj gladnih smanjili na pola do 2015. godine. Smanjenje i eliminacija ekstremnog siromaštva i gladi u svijetu jeste Prvi Milenijumski cilj razvoja Ujedinjenih Nacija. Na Samitu, koji je FAO organizovao u Rimu 2001. godine, predstavnici vlada 186 zemalja potpisali su Deklaraciju i „obavezali se da će upotrebiti svoju političku moć u borbi protiv gladi, siromaštva i bolesti radi unapređenja ishrane u svim zemljama sveta. Svaka zemlja treba da se zalaže za obezbeđenje adekvatne hrane za svakog pojedinca što predstavlja osnovno ljudsko pravo koje je definisano u Deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija i konvenciji o pravima deteta. Optimalna ishrana stanovništva u zajednici je osnova, ali i indikator ostvarenja milenijumskih ciljeva razvoja. Svetski dan hrane podseća na značaj i doprinos različitih kultura i civilizacija svetskoj poljoprivredi i proizvodnji hrane što daje mogućnost na lokalnom, nacionalnom i internacionalnom nivou za dalji dijalog do napretka u dostizanju cilja obezbeđenja dovoljne količine hrane i optimalne ishrane za sve.“ AKME, Akademija za kontinuiranu medicinsku edukaciju, Svetski dan hrane, 16/10/2012. <http://akademijazakme.edu.rs/2013/index.php/kalendar-zdravlja/item/154-svetski-dan-hrane> [28/01/2014.]

³⁹ IFPRI – International Food Policy Research Institute, 2013 Global Hunger Index, The challenge of hunger: Building resilience to achieve food and nutrition security, Bonn/Washington, DC/Dublin, October 2013. <http://www.ifpri.org/publication/2013-global-hunger-index> [28/01/2014.]

unapređivanje solidarnosti, međusobna saradnja i pomaganje u obezbjeđivanju dovoljno hrane za sve (na primjer, Međunarodna organizacija za borbu protiv gladi, TeleFood).

LITERATURA

- Akademija za kontinuiranu medicinsku edukaciju (AKME), *Svetski dan hrane*, 16/10/2012.
<http://akademijazakme.edu.rs/2013/index.php/kalendar-zdravlja/item/154-svetski-dan-hrane> [28/01/2014.]
- Babović, Marija: *Rodne ekonomske nejednakosti u komparativnoj perspektivi: Evropska Unija i Srbija*, Sociološko udruženje Srbije i Crne Gore /Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu/ SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu, Beograd, 2010.
- Bajec, Jurij: *Uvod u komparativnu analizu savremenih privrednih sistema*, Savremena administracija, Beograd, 1989.
- Biznis & Finansije, *Pola milijarderki dolazi iz Kine*, 18/09/2013, <http://bif.rs/2013/09/pola-milijarderki-dolazi-iz-kine/> [11/02/2014.]
- Biznis & Finansije, *Raste broj milijardera u Aziji a pada u Evropi*, 06/11/2013., <http://bif.rs/2013/11/raste-broj-milijardera-u-aziji-a-pada-u-evropi/> [10/02/2014.]
- Blagostanje u BiH (2001.)*, Državna agencija za statistiku, Zavod za statistiku RS, Zavod za statistiku FBiH i Svjetska banka, 2002.
- Dokmanović, Mirjana: *Žene i ekonomske promene, 2000 – 2005.*, Elektronska publikacija Zavoda za rodnu ravnopravnost AP Vojvodine „Pet godina posle – Ženski pokret u Vojvodini 2000 – 2006“, Ženski centar za demokratiju i ljudska prava, Subotica, 2006.
- Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion by age group, 2012. png*, 3 December 2013., http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion_by_age_group,_2012.png&filetimestamp=20131203134426 [29/01/2014.]
- Eurostat, *European social statistics pocketbook – All social statistics on the EU in one publication*, 112/2013, 17 July 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-17072013-BP/EN/3-17072013-BP-EN.PDF [13/02/2014.]
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), *The State of 2002 Food Insecurity in the World, Published in 2002 by the Food and Agriculture Organization of the United Nations Viale delle Terme di Caracalla, 00100 Rome, Italy, p. 9.* <http://www.fao.org/docrep/005/y7352e/y7352e00.htm> [28/01/2014.]

- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), *The State of Food Insecurity in the World 2012, Economic growth is necessary but not sufficient to accelerate reduction of hunger and malnutrition*, Rome, 2012. <http://www.fao.org/docrep/016/i3027e/i3027e00.htm>[27/01/2014.]
- Gidens, Entoni: *Sociologija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005.
- Haralambos, Michael/Holborn, Martin: *Sociologija – Teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
- International Food Policy Research Institute (IFPRI), *2013 Global Hunger Index, The challenge of hunger: Building resilience to achieve food and nutrition security*, Bonn/Washington, DC/Dublin, October 2013. <http://www.ifpri.org/publication/2013-global-hunger-index> [28/01/2014.]
- International Labour Organization (ILO), *Global Employment Trends 2013: Facts and figures for Developed Economies & European Union*, 22/01/2013. <http://www.ilo.org> [23.01.2013.]
- Les Leopold, AlterNet, *America's Greatest Shame: Child Poverty Rises and Food Stamps Cut While Billionaires Boom*, November 1, 2013, <http://www.alternet.org/hard-times-usa/americas-greatest-shame-child-poverty-rises-and-food-stamps-cut-while-billionaires> [13/02/2014.]
- Mander, Džeri/Goldsmit, Edvard: *Globalizacija*, Clio, Beograd, 2003.
- Marković, Aleksandar, *Siromaštvo u svetu: Glad u tehnološkoj eri*, *Biznis & Finansije*”, broj 55, maj 2009, <http://bif.rs/2009/07/siromastvo-u-svetu-glad-u-tehnoloskoj-eri/> [19.11.2013.]
- Medline Plus Medical Encyclopedia - A service of the U.S. National Library of Medicine, *Malnutrition*, http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/encyclopedia_U.htm
- Murray, Charles Alan: *Losing Ground: American Social Policy, 1950-1980*, Basic Books, New York, 1984.
- Oxfam International, 157 Oxfam Briefing Paper, *Left behind by the G20? How inequality and environmental degradation threaten to exclude poor people from the benefits of economic growth*, January 19,2012.,http://www.oxfam.org.nz/sites/default/files/reports/Left_behind_by_the_G20_final_EMBARGO_English.pdf,[10/02/2014.]

Oxfam International, *Extreme inequality on the ski slopes of Davos*, January 28, 2014.,
<http://www.oxfam.org.nz/news/extreme-inequality-ski-slopes-davos-0>, [10/02/2014.]

Pogge, Thomas, *Problemi globalnog siromaštva*, Peščanik. net, 06/03/2013 (preveo Ivica Pavlović), <http://pescanik.net/2013/03/problemi-globalnog-siromastva/> [19/11/2013]

Puljiz, Vlado i dr.: *Socijalna politika: povijest, sustav, pojmovnik*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.

SEEBiz - Deutsche Welle, *Nezaposlenost na jugu EU sve veća, novca za socijalne programe nema*, 09.01.2013. <http://www.seebiz.eu> [23.01.2013.]

Vidanović, Ivan: *Rečnik socijalnog rada*, <http://sr.wikipedia.org/sr-el/>

World Bank (WB), *Working for a World Free of Poverty*, 07/05/2010, <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm?1> [21.01.2014.]

World Hunger Notes, *2013 World Hunger and Poverty Facts and Statistics*, 27/07/2013.
<http://www.worldhunger.org/articles/Learn/world%20hunger%20facts%202002.htm>
[21/01/2014.]

World Health Organization (WHO), *Comparative Quantification of Health Risks: Childhood and Maternal Undernutrition* <http://www.who.int/publications/cra/chapters/volume1/part2/en/index.html.pdf>. [28/01/2014.]

Zelenika, Pero, *Polovina građana živi na granici siromaštva..., na korak od gladi*, 22/10/2013, <http://www.vecernji.ba/> [15.2.2014.]

Šijaković, Ivan/Vilić, Dragana: *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013.

Dragana Vilić
Vanja Nišić

Poverty – a social phenomenon (and processes) in a global society

***Summary:** This paper analyzes the problem of poverty in a global society - its modern conception, its causes, prevalence, population groups at risk of poverty (social distribution of poverty) and the consequences it has for individuals and for society. In modern society, the concept of poverty refers not only to the scarcity of material goods, spread on different spheres - the sphere of social relations, consumption, housing, education, health, employment, the right to natural resources and the like. There are numerous causes of poverty in modern society (individual responsibility of individuals, larger social processes and structural factors, natural disasters), and among them stands out the most unequal distribution of income and resources within countries and globally in the last three decades. In all societies could be observed populations that are at risk of poverty or are directly affected by poverty: the long-term unemployed, the elderly, the young, women and the like. Poverty has consequences for society (socio - pathological phenomena, the weakening of social cohesion, the burden of social security funds) and for individuals (conflicts, neuroses, personal dissatisfaction, social exclusion, sickness, death, etc.). There are different ways and recommendations for dealing with poverty and its eradication in contemporary society.*

***Keywords:** poverty, causes of poverty, widespread poverty, categories of populations affected the poverty, consequences of poverty.*